saa pidada kergesti kättesaadavaks, silmas pidades kihelkonna suurt ulatust. Rasina ümbrus on sunnitud kasutama seetõttu ka Põlva arsti ja Haaslava ümbrus — linna arste. Taude pole viimsel ajal siiski olnud.

**Ajalugu.** Võnnu on meie maa esimesi kihelkondi; juba 1232. a. käskis Tartu piiskopp Hermann siia kiriku ehitada, mis 1236. a. on valmis saanud. Dokumentides mainitakse kihelkonda esimest korda 1360. aastal, mil tal ka vaimulik õeldakse olevat. Et kihelkond aegajalt laienes, nii et osa isegi üle Emajõe ulatus, on peakirikul hiljemini neli abikirikut. Kaht neist — Maarja-Magdaleena kabelit üle Emajõe (Kastre mõisa lähidal) ja Sarakuste kabelit Sarakuste külas — mainib Tartu piiskopp Johannes 1540. aastal. Püha Johannese kabel, Kärsa külas, Ahjal, on veel 1680. aastal olemas, kuna Püha Martini kabel Rasinal Põhjasõja ajal hävitatakse. Aastast 1626 on kogudusel esimene luteri-usuline kirikuõpetaja. Kirikumõisale on krahv Oxenstierna Rootsi aja alul poole adramaa kinkimisega Kastre mõisa maast aluse pannud. 1645. aastal on kihelkonnas juba 212 talu. Kihelkonna asukoht Emajõe piirkonnas, mis oli Vene sõjateeks Tartu, ja tema piirides asuvad kaks kindlustatud kohta — Varbeki loss (saks. k. Warbeck, ka Warenbeck ja Castor) ja Vanatorni (saks. k. Oldenthorn, ka Altenthurm) loss — näitavad, et ta järgnevate sõdade ajal palju pidi kannatama. Nii on 1656. aastal algava Rootsi-Vene sõja ajal Vene sõjasalgad kihelkonna laastanud, talud ja mõisad ära põletanud ja kirikumõisa maatasa teinud; siis on ka Vanatorni loss, mille arvatavasti juba venelased ühel ajal Tartu linna asemele ehitatud kantsiga asutanud, piiskopp Hermanni algatusel 1233. a. kivist uuesti ehitatud, rootslaste poolt taganemise puhul ära hävitatud ja sest ajast varemeisse jäänudki. 1680. aastal kästakse ära hävitada väärjumalaile ohverdamise kohad Terikestel, Kärsal ja Kiidjärvel, mis on nähtavasti viimsed seesuguseist Võnnus. Rootsi aja lõpuks on kihelkond kosunud jällegi võrdlemisi jõukaks kihelkonnaks. Põhjasõja ajal rüüstasid Vene sõjaväed ta põhjalikult, elanikke osalt vangi viies, osalt maha tappes. Sõjast järele jäänud langesid katku ja nälja ohvriks. Põhjasõja ajal hävitati lõplikult ka veel Varbeki loss, mille piiskopp Bernhard II 1279. a. on ehitanud ja mis peale seda mitu korda sõdade läbi purustatud, seni aga iga kord uuesti üles ehitatud. 1704. aastal, peale seda kui venelased Rootsi sõjalaevastiku Emajõel saagiks said, purustasid nad mainitud lossi, mille varemeil asub praegune kantsi kõrts. 1742. a. algas kihelkonnas vennastekoguduse liikumine, mis Kriimani palvemaja ehitamisega kogu Lõuna-Eesti tähtsamaks keskkohaks muutus. Mainitud palvemaja põles aga pea ära, osa vendi lahkus ja liikumine vaikis. 1820. a. ümber on rahvale perekonna-nimed antud. Läinud aastasaja usulisist liikumisist on mainimisväärilne kreeka-katoliku usku üleminek; 1846.—1848. a. võttis arvurikas hulk vene õigeusu vastu; peale seda (1851. a.) on asutatud praegune Kärsa apostliku õigeusu kogudus (asus esialgu Kuristal), mille liikmete arv aga viimsel ajal mõnekümneks on kahanenud.



Tartumaa, lk. 514